

BÀI 6

BUỔI CHIỀU ĐỨNG Ở PHỦ THIÊN TRƯỜNG TRÔNG RA

(*Thiên Trường vãn vọng*)

BÀI CA CÔN SƠN

(*Côn Sơn ca* – trích)

ĐỌC – HIỂU VĂN BẢN

I – MỤC TIÊU CẦN ĐẠT

Giúp HS : Cảm nhận được hồn thơ thấm thiết tình quê của Trần Nhân Tông trong bài *Buổi chiều đứng ở phủ Thiên Trường trông ra* và sự hoà nhập nên thơ, thanh cao của Nguyễn Trãi với cảnh trí Côn Sơn qua đoạn thơ trong *Bài ca Côn Sơn*.

II – NHỮNG ĐIỀU CẦN LƯU Ý

1. Hai bài thơ này, một thuộc thể thất ngôn tứ tuyệt Đường luật, một thuộc thể lục bát (lời dịch). GV cần tiếp tục chủ trương dạy tác phẩm thông qua việc dạy thể loại đã được thực hiện ở Bài 5. Nhưng với thất ngôn tứ tuyệt thì tạm dừng ở mức cho HS nhận biết số câu, số chữ trong câu và cách hiệp vần. Riêng với thể lục bát thì có thể nói kĩ hơn như SGK đã viết.

2. Trong hai bài thơ đều có yếu tố miêu tả. GV cũng cần trở lại với tiết học *Tim hiểu chung về văn miêu tả ở SGK Ngữ văn 6, tập hai*, để hiểu chắc hơn thế nào là miêu tả ; mặt khác, cố gắng tìm sự khác nhau phần nào giữa việc miêu tả trong văn xuôi với việc miêu tả trong thơ. Trong văn xuôi (ví như truyện ngắn, tiểu thuyết,...), việc miêu tả thường phải có nhiều chi tiết hơn và ở mỗi chi tiết cũng phải tỉ mỉ, cụ thể hơn. Còn trong thơ, cái gọi là miêu tả thường ít chi tiết và chi tiết thiên về gợi tả, tức là dùng những chi tiết đơn sơ nhưng có sức gợi lớn đối

với trí tưởng tượng, niềm cảm xúc, óc suy ngẫm của người đọc. Nắm được điều đó, dù là bước đầu, GV sẽ chắc tay hơn trong việc dạy yếu tố miêu tả trong thơ.

3. Hai bài thơ này, một là của ông vua, một là của người có tình thế buộc phải về ở ẩn. Để hiểu hết giá trị của hai tác phẩm, cần thấy rằng : Vua mà nhân cách, công lao như vua Trần Nhân Tông thì không có nhiều. Ẩn mà như Nguyễn Trãi khi lui về ở Côn Sơn thì bản chất không phải là trốn đời, tiêu cực.

4. Hai bài thơ này được học trong 1 tiết. Do đó, GV cần chủ động phân bố thời gian hợp lí cho mỗi bài. Bài thứ nhất – Tự học có hướng dẫn – chỉ dành tối đa khoảng 15 phút. Với bài thứ hai, có thể dùng một ít thời gian của tiết học sau. Chủ trương tích hợp cho phép làm như thế.

III – TIẾN TRÌNH TỔ CHỨC CÁC HOẠT ĐỘNG DẠY – HỌC

BUỔI CHIỀU ĐỨNG Ở PHỦ THIÊN TRƯỜNG TRÔNG RA

(Tự học có hướng dẫn)

1. Giới thiệu bài

Mở đầu bài học, GV có thể giới thiệu trước với HS : Tiết học này sẽ học hai tác phẩm thơ. Một bài là của vị vua yêu nước, có công lớn trong công cuộc chống ngoại xâm, đồng thời cũng là nhà văn hoá, nhà thơ tiêu biểu của đời Trần, còn một bài là của danh nhân lịch sử dân tộc, đã được UNESCO công nhận là Danh nhân văn hoá thế giới. Hai tác phẩm này là hai sản phẩm tinh thần cao đẹp của hai cuộc đời lớn, hai tâm hồn lớn, hẳn sẽ đưa lại cho chúng ta những điều lí thú, bổ ích.

2. Tiến trình tổ chức các hoạt động (tự học có hướng dẫn)

Thiết bị, tài liệu cần thiết cho các hoạt động :

GV cần sưu tầm tranh ảnh chụp đền thờ các vua nhà Trần ở Tức Mặc, thuộc phủ Thiên Trường xưa (nay thuộc thành phố Nam Định) và Côn Sơn.

Hoạt động 1. Hãy trả lời các câu hỏi : Về thể thơ, bài thơ này giống với bài thơ nào đã học ? Đó là thể thơ gì ? Hãy nhận diện thể thơ đó ở bài thơ *Buổi chiều đứng ở phủ Thiên Trường trông ra* trên ba phương diện : số câu, số chữ trong câu, cách hiệp vần.

– Sau khi HS đã tự học, GV có thể yêu cầu HS tự do phát biểu cảm nghĩ của mình về bài thơ. Cần kiểm tra khâu học thuộc lòng của HS.

Hoạt động 2. Tìm hiểu hoàn cảnh sáng tác bài thơ, từ đó phân tích hai câu đầu với yêu cầu nhận thức được về thời điểm quan sát cảnh phủ Thiên Trường của tác giả (ở đây là lúc chiều về, sắp tối) ; cảnh tượng chung ở phủ Thiên Trường (xóm trước thôn sau đã bắt đầu chìm dần vào sương khói), dễ thường là vào dịp thu đông, có bóng chiều, sắc chiều man mác, chập chờn nửa như có nửa như không vào lúc giao thời giữa ban ngày và ban đêm ở chốn thôn quê, đồng quê. Tiếp đó, phân tích hai câu thơ cuối với yêu cầu nhận thức được giá trị của việc lựa chọn và khắc họa được hai hình ảnh cụ thể, đích đáng, vừa có âm thanh, vừa có màu sắc, tiêu biểu cho cảnh đồng quê lúc chiều về trong "tiếng sáo" trẻ dẫn hết trâu về nhà, cò trắng từng đôi sà xuống giữa cánh đồng đã vắng người.

Hoạt động 3. Qua việc phân tích trên, nhận xét chung về cảnh tượng "Buổi chiều đứng ở phủ Thiên Trường trông ra" và tâm hồn của tác giả trước cảnh tượng đó với yêu cầu nhận biết : Đây là một cảnh chiều ở thôn quê được phác họa rất đơn sơ nhưng vẫn đậm đà sắc quê, hồn quê. Điều đó chứng tỏ tác giả là vị vua dù có địa vị tối cao nhưng tâm hồn vẫn gắn bó máu thịt với quê hương thôn dã của mình – một điều không dễ gì có được (đọc lại phần Ghi nhớ – SGK).

Hoạt động 4. Dành riêng cho HS khá, giỏi.

Hãy trả lời câu hỏi : SGK đã cho biết tác giả bài thơ là vua Trần Nhân Tông, nhưng tại sao còn đặt thêm câu hỏi : "Em có thêm ý nghĩ gì khi nhớ rằng tác giả là một ông vua chứ không phải là một người dân quê ?".

Gợi ý : Vì trong thực tế, không ít người đã từng nghĩ rằng vua ở nơi lầu son, gác tía thì không thể có tình cảm gắn bó với đồng quê như thế.

GV cho HS trả lời tiếp câu hỏi : Từ sự gắn bó sâu nặng với làng quê của Trần Nhân Tông, em nghĩ gì về thời đại nhà Trần trong lịch sử nước ta ?

Gợi ý : Một ông vua có tâm hồn cao đẹp như thế chứng tỏ thời đại đó, dân tộc ta, nhân dân ta sống rất cao đẹp, đúng như sử sách đã từng ca ngợi.

Hoạt động 5. GV hướng dẫn HS luyện tập.

– Cho HS bình giảng hai câu cuối với yêu cầu thấy được khả năng lựa chọn và khắc họa các chi tiết tiêu biểu, điển hình cho cảnh vật thôn quê vào lúc chiều về. Qua các chi tiết đó, thấp thoáng hiện lên một làng quê thanh bình mà trầm lặng, trầm lặng mà không quạnh hiu vì ở đây vẫn ánh lên sự sống con người, dĩ nhiên là ở mức đơn sơ của nông thôn thuở ấy.